

Скрипчук П. М., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Трохлюк Т. М.** (Березнівський лісотехнічний коледж Національного університету водного господарства та природокористування)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРІВ З ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА

Обґрунтовано, що в умовах розбудови ринкової економіки доцільно проводити процедури еколого-економічної оцінки природних ресурсів та екологічний аудит територій з метою їх врівноваженого використання, що забезпечує наукове обґрунтування використання природного капіталу.

Запропоновано етапи процедури екологічного аудиту з метою оцінки можливостей та напрямів використання природо ресурсного потенціалу для формування висновків і рекомендацій. Зазначенна методологія процедури оцінки сформована за принципом послідовного наближення та на основі системи заходів розвитку кластерів. Рекомендаціями такої методики є конкретні стимули, які посилюють вже наявні тенденції раціонального природокористування в економіці сільського господарства. У висновках формують структуру і механізм взаємодії між учасниками кластера, які мають бути спрямовані на створення ефективної системи з виробництва конкурентоздатної продукції

Ключові слова: екологічний аудит, кластер, етапи, рекомендації, природно-господарські системи, природокористування, методика.

Постановка проблеми. Історичні передумови розвитку світової економіки на фоні глобальної конкуренції, зміни кон'єктури на споживчих ринках, зміни природно-кліматичних факторів, реформування національних економік у багатьох країнах світу засвідчили важливість пріоритетного і прискореного об'єднання малих і середніх підприємств, які згруповуються навколо лідируючих організацій на основі географічного, виробничого, науково-технічного і комерційного інтересів. Одним із варіантів вирішення життєздатності й розвитку аграрної економіки з повноцінним виробництвом та експортом продукції є кластерна економіка. На макрорівні такий підхід в цілому полягає у формованні бренду України, що сприятиме зростанню кількості виробників і переробників в аграрному секторі, підвищенню інвести-

ційної привабливості, конкурентоспроможності товарів і послуг, використання ІТ в аграрному бізнесі та віднаходження місця експортера продукція світові ринки.

Основою конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору у державі є комплекс поєднаних програм, ІТ технологій, наукових розробок, інноваційних нововведень, відповідно до яких формуватимуться механізми ефективності. Економіка знань, «зелена» економіка а наразі й економіка природо ресурсного потенціалу орієнтується на пріоритетність розвитку кластерів, які визнані одними з найбільш ефективних видів інтеграційних систем для забезпечення конкурентоздатності підприємств, галузі та країни в цілому. Кластери як вид складної багатовекторної організації розглядаються як основна ринкова структура в епоху глобалізації та мають стати основою для формування стійких продовольчих систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такі історичні й методологічні положення вивчали А. Маршал, Й. Шумпетер, М. Портер, К. Heffner, В. Klemens та ін. [1; 2]. Питання кластерів, кооперативів знайшли відображення в наукових працях В. Арушукі, Р. Адукова, В. Бакум, А. Гойко, Г. Гриценко, Н. Гончаренка, В. Джабейло, О. Мазуренка, В. Ситника, П. Каблука, М. Кропивка, Є. Колосінського, М. Коначова, А. Костяева, А. Кібірова, А. Кулова, А. Міндріна, Н. Морозова, Р. Некрасова, Н. Орехова, О. Родіонової, А. Романова, В. Третяка, С. Соколенка, А. Топалова, І. Хомина, М. Шершневої та ін. [3; 4]. Необхідність об'єднання дрібнотоварних виробників сільськогосподарської продукції та кластеризації агропродовольчої сфери вивчали такі вітчизняні та зарубіжні науковці як В. Гусаков, А. Гуторов, М. Войнаренко, М. Драгоманов, В. Зіновчук, Г. Мазнєв, О. Одінцов, М. Кисіль, Ю. Нестерчук, О. Крисальський, В. Россоха, Г. Підлесецький, Ю. Самойлик, П. Саблук, М. Соломахін, А. Тугай, В. Федоренко, І. Шаляпіна, Л. Юхимчук та ін. [5-14].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, незважаючи на значні результати їх досліджень не розробленими є організаційно-економічні засади формування кластерів, проблеми, зокрема, щодо механізмів та інструментарію створення внутрішнього ринку органічної продукції виробленою малими господарствами. Також відсутні методологічні розробки із використання екологічного аудиту і сертифікації територій, природних ресурсів, перспектив та ресурсоформуючих чинників для конкурентоспроможного розвитку кластерів, кооперативів та інших бізнесових утворень.

Постановка завдання. Таким чином, економіки країн світу перейшли від підтримки базових галузей, що повільно розвивались, до

галузей, що розвиваються на основі високих технологій і кластерів.

На нашу думку, кластерна форма об'єднання виробників органічної продукції рослинництва сприятиме підвищенню конкурентоспроможності товаровиробників на національному і міжнародному ринках шляхом: пошуку спільних інтересів для бізнесу; інституційного забезпечення захисту інтересів кластеру; визначення спеціалізації виробників органічної продукції й розроблення інструментів підвищення якості послуг і продукції; напрацювання перспективних бізнесів на міжнародному й національному ринках; розроблення і впровадження організаційного механізму формування фінансових ресурсів для реалізації робіт; впровадження організаційних, економічних заходів щодо попередження наслідків природно-кліматичних змін, ліквідації їх впливу на організацію аграрного виробництва; впровадження системи правового супроводу діяльності кластеру тощо. Тому сутність поняття «кластер» в аграрному виробництві, органічному аграрному бізнесі полягає у: системності, організації співпраці через нестачу технологій та досвіду, регіональній локалізації, незалежності учасників, міжгалузевому характері, добровільності, формуванні унікальних конкурентних переваг і конкурентних позицій на світовому ринку.

Викладення основного матеріалу. Тенденції розвитку кластерів натепер такі: потреба в розробці методології та врахуванні особливостей понять кооператив (в існуючому та проекті Закону України «Про кооперацію»); «кластер» в АПК; зростання наукоємності, інноваційності; розуміння аграрного сектору як високотехнологічної галузі; специфіка щодо сезонності та впливу природно-кліматичних факторів; кон'єктура щодо нішевої й органічної сировини та продукції (зайнятість, технологічність, якість як «перепустка» на ринки); виробництво тільки якісного продовольства (рисунки).

В основі методики лежить системний підхід до формування інноваційного, соціо-еколого-економічного обґрунтування стану та функціонування природного потенціалу, кон'єктури щодо економічного розвитку та врахування тенденцій й вимог до корпоративно-соціальної відповідальності бізнесу, органів влади, діяльності в цілому суспільства перед майбутнім. Принципи покладені в базис організації кластерів: економічна доцільність, системність, самоорганізація, послідовне наближення, унікальність, екологічність, соціальна відповідальність, науковість, потрійна спіраль, необхідне різноманіття.

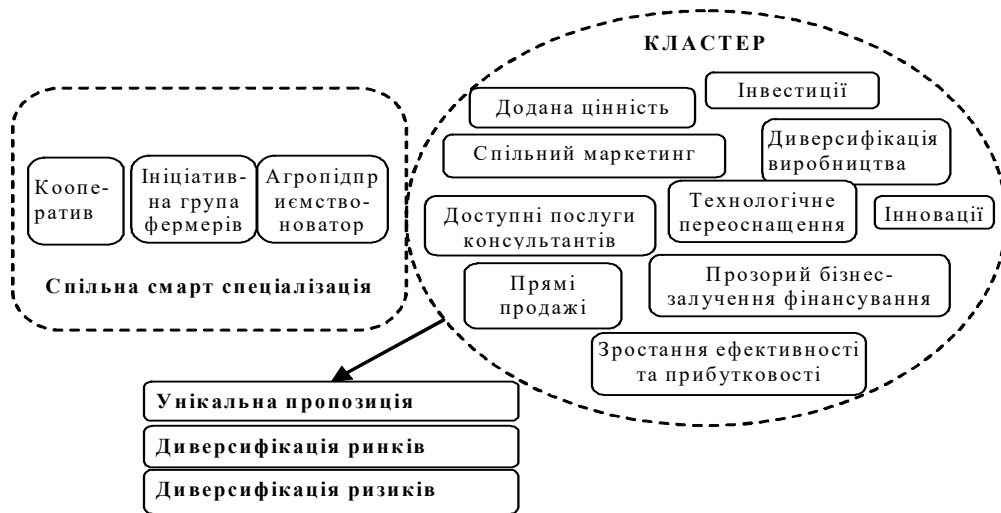

Рисунок. Основні переваги формування кластеру

Головна мета комплексного аудиту: забезпечення гармонізації і ефективності функціонування місцевих систем державного й екологічного управління, органів місцевого самоврядування; напрацювання незалежної, достовірної інформації про господарські об'єкти та територію в цілому (діагностика територій); оцінка стану і розробка рекомендацій щодо вдосконалення екоменеджменту підприємств; оцінка стану і розробка рекомендацій щодо екологічного оздоровлення об'єктів НПС, еколого-соціальної збалансованості населених пунктів, міст, районів. До об'єктів екологічного аудиту доцільно віднести: території, агроформування, об'єднані територіальні громади, території кластеру, сільськогосподарські землі (в тому числі сертифікація на органічне землекористування); курорти (як цілісного комплексу із надання послуг і довкілля що його оточує); території де вирощується районована, нішева, специфічна для кластеру або об'єднаної громади – екологічно «безпечна» продукція з врахуванням якості сільськогосподарських угідь за принципом «з лану до столу» та окремо виробничих процесів (систем безпеки продуктів харчування) тощо.

Згідно принципу потрійної спіралі, який сконцентрував у собі світовий досвід «створення кластерів, ефективні кластери формуються там і тоді, де має місце тісний контакт бізнесу та науки, сукупності підприємств з інноваційним баченням розвитку, відповідного менеджменту державного рівня та підтримки суспільства, а саме: наявність значного виробничого потенціалу підприємств; наявність кадрового потенціалу, розгалуженої системи навчальних закладів; транспо-

ртно-логістична інфраструктура, географічне розташування окремих регіонів;

За умов дотримання принципу системності та проведені процедури екологічного аудиту вирішуються наступні задачі:

1. Мета, процедури підготовки, методики екологічного аудиту і сертифікації логічно підпорядковуються (входять) до створення кооперації, ОТГ, кластерів й методологічних засад «якості життя» та системи життєзабезпечення населених пунктів, адміністративних районів, областей. Так, наприклад, такі показники, як: еколого-економічні механізми забезпечення раціонального природо та агрокористування, економічні важелі до суб'єктів господарювання, кількість підприємств, що не завдають шкоди довкіллю і є доцільними для економічного розвитку регіону («екологічно доцільні» підприємства) створюють позитивні умови для здоров'я населення, його зайнятості і отримання доходів у ринкових умовах. В умовах євроінтеграції такими підприємствами будуть лише ті, що випускають конкурентноспроможну продукцію, тобто сертифіковані за багатьма вимогами стандартів ISO.

2. За допомогою процедури екологічного аудиту (оцінювання еколого-економічних показників, природо ресурсного та агропромислового потенціалу) отримують індикатори (показники) для екологічно стабільного та економічно доцільного (конкурентоспроможного для даного природного регіону) розвитку економіки. Так, наприклад, для забезпечення водними ресурсами: «віртуальна» вода для сільськогосподарської культури, показники витрат води за різні періоди часу і роки, класи якості води у різні проміжки часу, біоіндикація якості за водною рослинністю, моделювання майбутнього антропогенного навантаження на водний басейн поверхневих вод та запаси підземних вод й оцінювання використання ресурсів (динаміка рівнів ґрунтових та артезіанських вод) басейну річки, види перспективного використання ресурсів, розвиток агропромислового сектору тощо.

3. Така інформація слугує вихідним інструментом прийняття рішень – розробка бізнесів і проектів та стратегій розвитку для ОТГ. Передусім це інформаційне забезпечення для діяльності організацій, установ, підприємців в єдиному глобалізованому товарному ринку, для участі в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві і міжнародній торгівлі. Для цих цілей відповідають екологічні аудит і сертифікація природних об'єктів і ресурсів, які є елементами вдосконалення управління в галузі охорони НПС і природокористування.

4. Проведені роботи з екологічного аудиту і сертифікації за еко-

логічними вимогами розвиваються за напрямками: шляхом присвоєння екологічного знаку продукції, технологічним процесам, які є безпечними у екологічному відношенні; виконання європейських стандартів підприємством (фірмою); включення екологічних вимог у нормативну документацію на продукцію.

5. Екологічний аудит дає можливість поєднувати державні і ринкові механізми в економіці. Щодо об'єктів НПС це державні механізми: контролювання господарського використання, плата за користування надрами, за викиди і скиди, розміщення відходів тощо. До ринкових механізмів можливо віднести: залучення інвестицій на основі екологічної сертифікації стану природного об'єкту (сертифікація якості сільськогосподарських угідь для вирощування запланованої культури); залучення малого і середнього бізнесу до виробництва і реалізації екологічно «безпечної» продукції; фінансування процедури сертифікації або доведення якості об'єкту навколишнього природного середовища до запланованої під використання із венчурних фондів; створення кластерів за окремими напрямками екологічної діяльності за стандартами GMP, Корпоративного Кодексу та Всеохоплюючого корпоративного менеджменту.

6. Екологічний аудит відбувається з використанням положень про «життєвий цикл» продукції, враховує його при розробці системи екологічного менеджменту. З іншої позиції кластер і його підприємства будуть зацікавлені у декларуванні позитивного ставлення до НПС (виконання екологічних зобов'язань). Тобто, чи на початковій стадії чи на кінцевій стадії виробництва вплив буде мінімальним, економічно і екологічно раціональним. Наприклад, при вирощуванні екологічно «безпечної» продукції організація зацікавлена, щоб якість ґрунтів відповідала для таких потреб. Роботи з підтримання родючості ґрунтів будуть виконуватись за органічним напрямком.

7. Широкі масштаби екологічного аудиту для створення, функціонування колективних об'єднань (кластерів, кооперативів) різних масштабів виробництва, наявного природо-ресурсного потенціалу можуть створити загалом дієву систему державного контролю та ринкових механізмів щодо раціонального використання і охорони НПС. Тобто, організації, як суб'єкти природокористування господарювання зацікавлені у дотриманні природоохоронного законодавства. Звідси отримуємо систему де прослідковуються зв'язки виробничих комплексів (підприємств) із природними екосистемами та їх складовими частинами (об'єктами) НПС. Фактично впровадження екосистемного підходу набуває доволі великих розмірів та ще більшої кількості в процесних зв'язках. Звідси можливе прослідковування процесів у мегаекосистемах, мегаланцюгів як комплексу природних та антропо-

генно перетворених ландшафтів на фоні їх економічних відносин. Так, наприклад, сільськогосподарське виробництво ↔ урбо та або екосистема ↔ мегасистема (регіон).

8. Запропоновані еколого-економічні засади розкривають актуальність, ринкові механізми, фінансування процедур екологічного аудиту з венчурних фондів та за допомогою кластерів.

На першому етапі – визначається мотивація до формування кластера (принцип еколого-економічної доцільності та розуміння суспільством потреби у кластері з його соціальної відповідальності). У період формування ринкового суспільства кращий мотив для організації кластеру – це власні вигоди його учасників. Задля не допущення монополізації у діяльності кластеру його структура та склад, статутні особливості у діяльності, роль влади та науки, кон'єктура ринку, маркетингові й соціальні аспекти як єдине ціле підлягають суспільному обговоренню й прозорості у прийнятті рішень. Створенню кластера передують системні міжнародні, національні, регіональні дослідження щодо перспективних видів діяльності й їх ресурсного, фінансового, забезпечення людськими ресурсами, маркетингових досліджень продукції і в цілому особливостей (фішок) територій.

Прикладом передумов створення кластера є ЕА територій який включає: оцінку якості НПС, природо ресурсний потенціал, запаси та перспективи стану НПС у контексті антропогенних змін у НПС за такими етапи: постановка проблеми, визначення стратегічної мети та потреби в оцінці природо ресурсного потенціалу та у відповідному фінансуванні для його раціонального використання; екологічний аудит територій кластеру і його планових територій (комплексно у контексті стратегій і планів, програм та ринкових проектів різного рівня; складання прогнозу розвитку екологічних, економічних, соціальних ситуацій в залежності від сценаріїв розвитку територій; ранжування еколого – економічних – соціальних проблем і ситуацій; прогнозування розвитку негативних процесів і явищ; оцінка можливих збитків; екологічний менеджмент на основі сучасних задач і потреб у контексті збалансованого розвитку. Екоаудит зокрема дасть відповіді на питання які: принципи і етапи трансформації територій і природо-ресурсного потенціалу, ризику за ситуаціями, комплексні ліміти для природних ресурсів та ін.

Екологічний аудит створює інформаційний базис для конкурентних переваг, є відправним і прискорює момент розвитку кластера, що надає інформаційний та консалтинговий супровід, ста-

вить його на нові шаблі соціо-еколого-економічної відповідальності, дозволяє успішно зайняти ринкову нішу.

При виконанні *другого етапу* здійснюється ідентифікація проблем, передумов, сильних і слабких сторін формування кластерів. Світова практика показує, що ефективні кластери не виникають штучно з нуля, а організовуються в локалізовані виробництва і далі вони формуються в стійкі і сильні кластери. В даний час виявлення кластерів є однією з головних проблем їх формування, для вирішення якої пропонується використовувати комплекс методів і прийомів: анкетування, інтерв'ювання, експертні оцінки, мережевий аналіз, спеціальне обстеження, коефіцієнт локалізації, SWOT-аналіз. Такі методи і прийоми в основному фіксують існування кластерів постфактум, або вимагають значних обсягів аналізу статистичної інформації. В якості критерію ідентифікації кластерів доцільно використовувати частоту взаємодії наукового - освітні організації, бізнес і влада (принцип потрійної спіралі). Здійснюється детальне дослідження виявлених локальних кластерів, їх фрагментів з метою посилення взаємозв'язків між ними, взаємодоповнюваності фрагментів кластерів. Вибираються напрямки формування кластера, які збігаються з тенденціями розвитку економіки сільського господарства.

На третьому етапі формуються висновки і рекомендації. Тому розвиток агропромислового кластеру регіону здійснюється еволюційно (принцип послідовного наближення) на основі системи заходів розвитку кластерів, запускаються конкретні стимули, які посилюють вже наявні тенденції, наприклад, в економіці сільського господарства.

У висновках формують структуру і механізм взаємодії між учасниками кластера, які мають бути спрямовані на створення ефективної системи з виробництва конкурентоздатної продукції. Описують пропозиції щодо використання кооперації як перспективного напрямку підприємницької діяльності за рахунок: стабільності зв'язків між приватними об'єднаннями, що підвищують конкурентоспроможність продукції та об'єктивно полегшують можливості виходу товаровиробників на внутрішні і зовнішні ринки збуту своєї продукції; формування експортних ніш на світовому ринку; створення нових видів продукції; можливості змінювати асортимент, постачальників та покупців внаслідок пристосування до змінних умов ринкового попиту; створення додаткових можливостей для підготовки кваліфікованих робітників; можливості перерозподілу кадрів між учасниками об'єднання; інноваційного потенціалу за рахунок: включення до складу інтегрованого формування науково-дослідних підрозділів;

можливості використання ноу-хау; можливості протистояння впливу зовнішніх факторів і зниження ризиків для вітчизняних та іноземних інвесторів; отримання доступу до участі у інвестиційних програмах уряду; створення іміджу довгострокового та ефективного об'єднання, привабливого для інвесторів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, економічно обґрунтовано, що кластери дають змогу: посилювати процеси спеціалізації і розподіл праці між учасниками; приваблювати клієнтуру, створюючи тісну взаємодію виробників та споживачів послуг; знижувати вартість одиниці послуги і продукції; посилювати потоки ідей і інформації між учасниками; екологічно відповідально ефективніше використовувати місцеві природні ресурси; забезпечувати баланс ринкової ефективності і соціальної гармонії. Інноваційними рішеннями у висновках в наш час будуть: картографічне кластерне картографування з урахуванням галузевого та міжгалузевого статистичного аналізу географії концентрація господарської діяльності та результатів діяльності, низка пропозицій на аналізі системи індексів рослинності (залежно від стану рослин, сівозмін, урожайності тощо до 6 індексів); результати аналізу виробничих та кластерних можливостей у конкурентному середовищі; сфери міжгалузевої співпраці.

1. Світовий і національний досвід формування інноваційних кластерів. URL: <http://ucluster.org/sokolenko/2008/11/svitovyj-i-nacionalnyj-dosvid-formuvannya-innovacijnix-klasteriv/> (дата звернення: 01.06.2019).
2. Finansowanie struktur klastrowych w perspektywie 2014–2020 – wnioski dla klastrów na obszarach wiejskich. URL: <http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171456317> (дата звернення: 01.06.2019).
3. Кропивко М. Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2010. № 11. С. 3–13.
4. Finansowanie struktur klastrowych w perspektywie 2014–2020 – wnioski dla klastrów na obszarach wiejskich. URL: <http://studiaobszarowwiejskich.pl/finansowanie-struktur-klastrowych-w-perspektywie-2014-2020-wnioski-dla-klastrow-na-obszarach-wiejskich/> (дата звернення: 01.06.2019).
5. Бакум В. В. Самоорганізація в агропромислових регіональних кластерах. *Економіка АПК*. 2009. № 1. С. 21–27.
6. Концепція кластерної політики в Україні / Федоренко В. Г., Тугай А. М., Гойко А. Ф., Джабейло В. Б. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 10–13.
7. Кропивко М. Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2010. № 11. С. 3–13.
8. Россоха В. В. Кластерна модель організації виробничих систем. *Економіка АПК*. 2011. № 10. С. 146–152.
9. Саблук П. Т., Кропивко М. Ф. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності

та соціальної спрямованості аграрної економіки. *Економіка АПК*. 2010. № 1. С. 3–12. **10.** Тупчій О. С. Кластери як інноваційна форма розвитку садівницьких підприємств. *Moderni vymozenosti vedy – 2013 : materialy IX mezinarodni vedecko – prakticka konference*. Dil 14. *Ekonomicke vedy*: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. S. 61–62. **11.** Хабилов Г. А., Ситдикова Г. З. Факторы устойчивости производства в садоводстве. *Аграрный вестник Урала*. 2009. № 8 (62). С. 40–43. **12.** Шалапина И. П., Соломахин М. А. Организационно-экономические аспекты системы ведения садоводства в условиях развития интеграционных процессов : монография. Мичуринск : изд-во МичГАУ, 2008. 238 с. **13.** Юхимчук Л. Цели и задачи формирования и развития регионального инновационного кластера. *Международный с.-х. журнал*. 2013. № 3. С. 41–44. **14.** Особливості формування інноваційного кластера в галузі. URL: <http://www.berr.gov.uk/files/file14008.pdf>. (дата звернення: 01.06.2019).

REFERENCES:

1. Svitovyi i natsionalnyi dosvid formuvannia innovatsiinykh klasteriv. URL: <http://ucluster.org/sokolenko/2008/11/svitovyj-i-nacionalnyj-dosvid-formuvannya-innovacijnix-klasteriv/> (data zvernennia: 01.06.2019).
2. Finansowanie struktur klastrowych w perspektywie 2014–2020 – wnioski dla klastrów na obszarach wiejskich. URL: <http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171456317> (data zvernennia: 01.06.2019).
3. Kropyvko M. F. Kontseptualnyi pidkhid do klasternoi orhanizatsii ta upravlinnia rozvytkom ahropromyslovoho vyrobnytstva. *Економіка АПК*. 2010. № 11. С. 3–13.
4. Finansowanie struktur klastrowych w perspektywie 2014–2020 – wnioski dla klastrów na obszarach wiejskich. URL: <http://studiaobszarowiejskich.pl/finansowanie-struktur-klastrowych-w-perspektywie-2014-2020-wnioski-dla-klastrow-na-obszarach-wiejskich/> (data zvernennia: 01.06.2019).
5. Bakum V. V. Samoorganizatsiia v ahropromyslovykh rehionalnykh klasterakh. *Економіка АПК*. 2009. № 1. С. 21–27.
6. Kontseptsiiia klasternoi polityky v Ukraini / Fedorenko V. H., Tuhai A. M., Hoiko A. F., Dzhabeilo V. B. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 10–13.
7. Kropyvko M. F. Kontseptualnyi pidkhid do klasternoi orhanizatsii ta upravlinnia rozvytkom ahropromyslovoho vyrobnytstva. *Економіка АПК*. 2010. № 11. С. 3–13.
8. Rossokha V. V. Klasterna model orhanizatsii vyrobnychkykh system. *Економіка АПК*. 2011. № 10. С. 146–152.
9. Sabluk P. T., Kropyvko M. F. Klasteryzatsiia yak mekhanizm pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ta sotsialnoi spriamovanosti ahrarnoi ekonomiky. *Економіка АПК*. 2010. № 1. С. 3–12.
10. Тупчій О. С. Кластери як інноваційна форма розвитку садівницьких підприємств. *Moderni vymozenosti vedy – 2013 : materialy IX mezinarodni vedecko – prakticka konference*. Dil 14. *Ekonomicke vedy*: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. S. 61–62.
11. Khabirov H. A., Sitydikova H. Z. Faktory ustoichivosti proizvodstva v sadovodstve. *Ahrarnyi*

vestnik Urala. 2009. № 8 (62). S. 40–43. **12.** Shaliapina I. P., Solomakhin M. A. Orhanizatsionno-ekonomicheskie aspekty systemy vedeniia sadovodstva v usloviakh razvitiia intehratsionnykh protsessov : monografiia. Michurinsk : izd-vo MichHAU, 2008. 238 s. **13.** Yukhimchuk L. Tseli i zadachi formirovaniia i razvitiia rehionalnogo innovatsionnogo klastera. *Mezhdunarodnyi s.-kh. zhurnal*. 2013. № 3. S. 41–44. **14.** Osoblyvosti formuvannia innovatsiinoho klastera v haluzi. URL: <http://www.berr.gov.uk/files/file14008.pdf>. (data zvernennia: 01.06.2019).

Skrypchuk P. M., Doctor of Economics, Professor, Department of Management (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne), **Trokliuk T. M.** (Berezne Forestry College of National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

THEORETICAL-METHODICAL FUNDAMENTALS OF ORGANIC AGRICULTURAL CLUSTER FORMATION

The stages of the environmental audit procedure are proposed in order to evaluate the directions of the natural resource potential use for forming conclusions and recommendations. The main purpose of a comprehensive audit is to ensure the harmonization and efficiency of local public environmental management systems functioning; development of independent, reliable information about economic objects and the territory as a whole (diagnostics of territories); assessment of the state and development of recommendations on enterprise recommendations, etc. Objectives of environmental audit include: territories, integrated territorial communities, cluster territories, agricultural lands; resorts; cluster-specific areas are environmentally friendly products.

During the environmental audit procedures, the following issues are addressed: the purpose of the environmental audit is subordinated to the creation of clusters and methodological bases of "quality of life"; using the environmental audit procedure to obtain indicators for environmentally stable and economically viable economic development; information serves as an initial decision-making tool; environmental audit provides an opportunity to combine state and market mechanisms in the economy; the environmental audit is carried out using the product life cycle provisions and taken into account when developing the environmental management system. At the first stage of environmental audit, the motivation to form a cluster is determined (the principle of ecological and economic feasibility and understanding by the society for a cluster need on its

social responsibility). During the formation of a market society, the best motive for organizing a cluster is its own benefits. The creation of the cluster is preceded by systematic international, national, regional studies on prospective activities and their resource, financial, human resources, marketing studies of the territories.

Environmental audit creates an information base for competitive advantage, is a starting point and accelerates the moment of cluster development, provides information and consulting support, puts it on new stages of socio-ecological and economic responsibility, allows to successfully occupy a market niche.

During the second stage, the problems, preconditions, strengths and weaknesses of cluster formation are identified. World practice shows that efficient clusters do not arise artificially from scratch, but are organized into localized industries and subsequently formed into stable and strong clusters.

In the third stage, conclusions and recommendations are formed. Therefore, the development of the agro-industrial cluster for the region is evolutionarily based on a system of cluster development measures, and specific incentives are launched that reinforce existing trends. The conclusions form the structure and mechanism of interaction between the cluster members, which should be aimed at creating an effective system for the production of competitive products.

The article argues that clusters enable: to strengthen the processes of specialization and the division of labor between participants; attracting clients, creating close interaction between manufacturers and consumers of services; reduce the cost of a unit of service and products; enhance the flow of ideas and information between participants; more environmentally responsible use of local natural resources; to ensure a balance of market efficiency and social harmony.

Скрипчук П. М., д.э.н., профессор (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно) **Трохлюк Т. Н.** (Березновский лесотехнический колледж Национального университета водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ
КЛАСТЕРОВ ОРГАНИЧЕСКОГО АГРОПРОИЗВОДСТВА**

Обосновано, что в условиях развития рыночной экономики целесообразно проводить процедуры эколого-экономической оценки природных ресурсов и экологический аудит территорий с целью их экологически ответственного использования, что обеспечивает научное использование природного капитала.

Предложено этапы процедуры экологического аудита для оценки возможностей и направлений использования природно ресурсного потенциала для формирования выводов и рекомендаций. Указанная методология процедуры оценки сформирована по принципу последовательного приближения и на основе системы мероприятий развития кластеров. Рекомендациями такой методики есть конкретные стимулы, которые усиливают уже имеющиеся тенденции рационального природопользования в экономике сельского хозяйства. В выводах формируют структуру и механизм взаимодействия между участниками кластера, которые должны быть направлены на создание эффективной системы по производству конкурентоспособной продукции.

***Ключевые слова:* экологический аудит, кластер, этапы, рекомендации, естественно-хозяйственные системы, природопользования, методика.**
